

mora zbujaati simpatije za pesnika. Za lepoto, ki je je bil deležen, in tudi za novo zgodovinsko podobo Krasa, ki odseva iz njegovih pesmi, pa mu bo marsikdo zaviden, vsaj tisti, ki nam ni več dovoljeno, da bi se ji znova približali.

Lino Legiša.

Gospodarstvo

Ob naši industrializaciji

O nujnosti industrializacije v Sloveniji kot v Jugoslaviji danes ni več dvoma. Vsi se skladajo v tem, da je industrializacija potrebna zaradi zaposlitve preveč delovne moči v Jugoslaviji, preveč, ki tvori danes agrarno hiperpopulacijo in ki je glavni pojav naše stalne agrarne krize. Vsi se dalje skladajo v tem, da je industrializacija potrebna zaradi okrepitve jugoslovanskega notranjega trga kmečkih pridelkov in s tem zvezane intenzivizacije kmetijstva ter zaradi interesov državne obrambe. Z eno besedo, da je industrializacija v Sloveniji in v Jugoslaviji pogoj za gospodarski razmah.

Toda v vseh vprašanjih, kako naj se industrializacija pospešuje in izvaja, so interesi različni po pokrajinah, razredih in skupinah, različne so zahteve in načela, ki naj bi usmerjala našo industrijsko politiko. Razred industrijcev in država sta glavna činitelja naše industrijske politike. V naslednjem hočemo v glavnih potezah pokazati industrijsko politiko, ki so jo vodili in jo vodijo industrijci, in industrijsko politiko beograjskih vlad. Pri tem moramo upoštevati, da je stanje industrije po dvajsetih letih obstoja države naslednje:

I.

Število prebivalstva je znašalo (po podatkih drž. statističnega godišnjaka)

v Sloveniji 31. I. 1921. 1,060.356 oseb, v državi 11,984.911 oseb

„ „ 31. III. 1931. 1,144.298 „ „ „ 13,934.058 „

Industrija v Jugoslaviji ni zaposlila niti tretjine prirastka prebivalstva, ki znaša v Sloveniji letno okrog 10.000, v državi okrog 200.000 oseb. V Sloveniji je prirastek sorazmerno in absolutno najmanjši v vsej državi. Toda medtem ko nudi poljedelstvo v ostalih pokrajinah države, zlasti v južnih pokrajinah, še mnoge možnosti zaposlitve, tega v Sloveniji ni. Proces prehoda iz ekstenzivnega zgolj žitnega kmetijstva in zgolj pašniške, često nomadske živinoreje na intenzivnejše poljedelstvo s hlevsko živinorejo, je značilen za južne pokrajine; v Sloveniji je bil zaključen že pred svetovno vojno. Z Jugoslavijo je slovensko kmetijstvo v veliki meri izgubilo svoje izvozne trge, ki so bili na severu in deloma ob morju (predvsem Trst). Živinoreja, glavna panoga naše kmetijske proizvodnje za trg, je močno padla. V vseh letih po vojni, zlasti v letih krize, je naše kmetijstvo svoje izvozne trge le izgubljalo zaradi jugoslovanske trgovinske politike. Potreba po industrializaciji je bila v Sloveniji takoj po svetovni vojni zelo velika; ta po treba obstaja in bo obstajala še nadalje.

Slovenija je bila ob ustanovitvi Jugoslavije njena razmeroma najbolj industrializirana pokrajina. S priključitvijo Slovenije Jugoslaviji je slovenska industrija mnogo pridobila. Šele l. 1918. je za Slovenijo nastala možnost znatnejše industrializacije. Slovenski industriji se je odprla carinska zaščita na vsem jugoslovanskem trgu, pri čemer pa je treba poudariti, da potrošna moč jugoslovanskega trga daleč ni tolikšna, kot si jo običajno predstavljamo, ko imamo v mislih razsežnost Jugoslavije in število njenega prebivalstva. M. Mirković ceni šte-

vilo konsumentov industrijskih izdelkov v Jugoslaviji samo na 4–5 milijonov (Mirković, Industrijska politika, str. 296). Za industrializacijo je Slovenija imela in v precejšnji meri še ima edina v Jugoslaviji poleg nekvalificirane tudi kvalificirano delovno silo ter podjetniški stan v pravem pomenu besede. Dalje ima električno in deloma premogovno pogonsko silo, koncentrirano bančništvo ter ugoden prometni položaj, saj prihajajo čez Trst prekomorske industrijske surovine naravnost na slovensko ozemlje. Le malo pa ima Slovenija surovin; najvažnejša je les.

Žal nimamo statističnih podatkov, ki bi točno pokazali razvoj industrije v Sloveniji in Jugoslaviji. Samo za Slovenijo so deloma na razpolago podatki o številu industrijskih podjetij, kot jih zbira Zbornica za TOI v Ljubljani. V letih 1919–23 je nastalo v Sloveniji 409, v letih 24–28 259 industrijskih podjetij (citirano po Ogrisu, Gospodarsko desetletje 1919–28 v Sloveniji). Ogris poudarja, da ima znatno nastajanje podjetij v prvih povojnih letih inflatoričen, torej nestalen značaj. V času krize je bilo število industrijskih podjetij naslednje: l. 1931. 563; l. 1932. 577; l. 1933. 595; l. 1934. 602; l. 1935. 614; l. 1936. 620; l. 1937. 615.

Medtem ko je pri nas število industrijskih podjetij v zadnjih letih dokaj stabilno, kaže v državi velik porast. Po poročilu ministra financ o predlogu budžeta za l. 38/39 je bilo lani v prvih desetih mesecih osnovanih 40 novih delniških družb s kapitalom 106,3 milijona dinarjev. Po statističkem godišnjaku je bilo industrijskih podjetij v državi l. 1936. 2976, v Sloveniji 407. (Štetje je bržkone izvršeno po kriteriju novega obrtnega zakona.) V pomanjkanju drugih podatkov navajamo v tisočih številke obvezno zavarovanih članov pri Suzorju in OUZD v Ljubljani:

pri Suzorju

1923	459
1924	459
1925	469
1926	474
1927	511
1928	565
1929	605
1930	631
1931	609
1932	535
1933	520 353
1934	543 375
1935	564 393
1936	616 435
1937	680 489

pri OUZD

73
74
72
75
82
88
94
97
91
77
75 60
79 64
79 62
85 69
94 77

Od l. 1932. naprej publicira Suzor statistiko zavarovancev tudi po strokah; druga kolona gornjih številok kaže število zavarovancev brez naslednjih izrazito neindustrijskih strok: poljedelski delavci (v kolikor so sploh zavarovani), uslužbenci v občinskih poslih, uslužbenci v svobodnih poklicih, denarnih zavodih, trgovinah in hišna služničad. A tudi te številke ne kažejo pravega števila industrijskih delavcev, ker so všteti tudi vsi delavci v obrtih, ki zaposlujejo v nekaterih strokah večje število delavcev kot industrija.

Navedene številke najboljše kažejo, kako je bila naša industrializacija pičila, kako je naša industrija majhna. Razen tega pa še povedo, da je kriza Slovenijo krepkeje prizadela kot druge pokrajine v državi; medtem ko je padlo povprečno letno število zavarovanih v državi od l. 1930. do l. 1933. za 18%, je padlo v Sloveniji za 23%. Drugič pa povedo te številke, da industrializacija države hitreje

napreduje kakor pa industrializacija Slovenije. Medtem ko je znašal odstotek Slovenije pri zavarovancih Suzorja l. 1923. 16'9 in l. 1931. še 16'4, je znašal l. 1937 15'29; padanje je stalno. Toda to padanje je le relativno, absolutno in zelo veliko pa je naše padanje v rudarstvu. Število zap. rudarjev (po Rudarski i topionički stastiki ministrstva za šume in rude, po Statističkih godišnjakih) je znašalo v tisočih:

	v državi	v Sloveniji
1919	25	11
1925	39	14
1930	44	
1931	41	
1932	37	
1933	31	6'5
1934	36	6'8
1935		...
1936	39	6'4

Padanje slovenskega premogovništva je z vzrokom tega padanja vred še bolj razvidno iz naslednje primerjave (po Statističkih godišnjakih) produkcije rjavega premoga v tisočih ton:

	Slovenija	Srbija in Bosna
l. 1929	2,115	1,260
l. 1930	1,558	1,440
l. 1931	1,434	1,405
l. 1932	1,158	1,495
l. 1933	1,068	1,423
l. 1934	1,170	1,425

Samo od l. 1933. naprej lahko zasledujemo razvoj industrije po strokah. Splošna težnja je, da se v mladih industrijskih državah razvije najprej lahka industrija finalnih proizvodov; v Sloveniji in Jugoslaviji je prišla ta težnja do polne veljave, saj se je od vse naše industrije prav za prav močno razmahnila samo ena stroka — tekstilna. Število v tekstilni in oblačilni industriji zavarovanih delavcev je znašalo:

	pri OUZD, tekstil., oblačil.		pri Suzorju tekstil., oblačil.	
l. 1933	10.428	3003	34.694	21.972
l. 1934	12.681	4173	42.956	25.372
l. 1935	12.743	4281	47.175	27.455
l. 1936	14.120	4648	53.273	30.725
l. 1937	15.904	5013	60.191	33.584

Razvoj tekstilne industrije kažejo tudi podatki o uvozu manufakturnega blaga in o uvozu surovin za tekstilno industrijo. Uvoz manufakturnega in galanterijskega blaga je znašal v milijonih din l. 1926 2,039, l. 1930 1,344, l. 1933 401, l. 1937 556; uvoz surovin za tekstilno industrijo pa v istih letih: 690, 926, 685, 1.180 milijonov Din.

Poudariti je, da se je tekstilna industrija v državi razvila izključno na račun domačega potrošnika, kar je omogočila carinska zaščita. Instalacije tekstilne industrije so često zastarele; ravno v tej industriji je bil uvoz starih strojev iz demontiranih tovarn v Srednji Evropi najbolj pogost. V drugih pokrajinah so tekstilno industrijo privabljali celo z brezplačnim prepuščanjem stavbišč in oproščanjem občinskih davščin za vrsto let. Tudi delavske mezde so nižje kot v Slo-

veniji. Toda storilnost slovenskega delavca je večja, dalje je v Sloveniji na razpolago pogonska sila. Pa tudi geografski položaj Slovenije je bil važen. Celotna predelava prekomorske surovine, ki prihaja čez Trst in se v celoti predela v Sloveniji do finalnega izdelka, predstavlja najkrajšo pot izdelave. Ta geografsko-ekonomska prednost prihaja danes v poštev samo pri onih tkalnicah, ki se oskrbujejo iz domačih predilnic; razen tega ne pride pri današnjih kompliciranih trgovinskopolitičnih razmerah ta prednost do polnega izraza.

V čevljarški industriji in industriji usnjatih izdelkov ni v Sloveniji napredka, kot v ostalih delih države, dasi je v Sloveniji ta panoga že stara in ima izurjeno delavstvo. Napredek v ostali državi je pripisati Batinemu podjetju, čigar sistemu naša industrija ni kos. Povprečno število zavarovanih delavcev je bilo:

	pri OUZD	pri Suzorju
l. 1933	3025	18.219
l. 1934	2806	18.285
l. 1935	2779	19.262
l. 1936	2900	20.681
l. 1937	3053	21.901

Na tradiciji temelji pri nas tudi najvažnejša panoga industrije, kovinska in strojna industrija. Ta panoga nima pri nas surovinske baze, kot jo je imela v preteklih stoletjih. Njen uspeh je bil pred svetovno vojno vezan na cene prekomorske surovine, ki so jo talili plavži v Šklednju pri Trstu. Po svetovni vojni je njen razmah v Jugoslaviji zavirala majhna potrošnja jugoslovanskega trga. Zaradi nje je razvoj velike težke industrije v Jugoslaviji vezan na državno iniciativo; seveda je vlada izbrala kot izključni sedež te industrije Srbijo in Bosno. Število zavarovanih delavcev:

	pri OUZD	pri Suzorju
l. 1933	3025	
l. 1934	2806	18.285
l. 1935	2779	19.262
l. 1936	2900	20.681
l. 1937	3053	21.901

Ustanavljanje velike metalurgične industrije v osrednjih krajih države po eni strani, po drugi strani pa silna ekspanzija nemške kovinske industrije, ki često prodaja svoje izdelke po dumpinških cenah, ne vzbujata posebnih nad za razvoj naše metalurgije. Tako smo priča, kako je ena naših vodilnih strojnih tovarn propadla, industrija s slovenskega ozemlja pa ustanavlja strojno industrijo v Šumadiji.

Poleg kovinske sloni pri nas na tradiciji, na razvoju obratov iz preteklih stoletij usnjarska industrija, ki tudi nima v Sloveniji surovinske baze (večino kož dobiva iz drugih krajev države) in ki dela za eksport. Število zaposlenih v stroki industrije usnja in gumija:

	pri OUZD	pri Suzorju
l. 1933	1541	3523
l. 1934	1625	3961
l. 1935	1801	4252
l. 1936	1842	4586
l. 1937	2147	5773

Tudi ta industrija ima težko borbo z inozemsko konkurenco, ki ji uspeva kupovati v Jugoslaviji kože in predelane zopet prodajati v Jugoslaviji.

Od industrij, ki imajo pri nas surovinsko bazo, je najvažnejša lesna industrija. Število zaposlenih je bilo:

pri OUZD v gozdno-žag., v lesno-rezb., v papirni stroki						pri Suzorju	
I. 1933	6099	3564	1808	38.790	14.550	4070	
I. 1934	6551	3274	1912	46.026	14.516	4488	
I. 1935	6232	3204	1903	45.689	15.479	4409	
I. 1936	5955	3405	1978	44.552	17.925	4557	
I. 1937	7946	3792	1846	51.581	10.572	5154	

V gozdno-žagarski stroki je pri nas le malo obratov z industrijskim obsegom; ZTOI je štela le 45 industrijskih žag. Žag pa je v Sloveniji okrog 2000; njih tehnična oprema in deloma tudi krajevna razdelitev ni zadovoljiva (ing. Sotošek v referatu „kmečko gozdarstvo“ na banov. anketi v začetku julija 1938). Ker je naša lesna industrija navezana na eksport, je bila spričo razbitosti obratov v krizi posebno prizadeta. Radi nekoncentriranosti obratov je za naš les prihajal v krizi v pošteveh le severni italijanski trg. Razen tega so naše vlade forsirale državna podjetja v Bosni, ki so poleg Slovenije prvi izvoznik mehkega lesa iz Jugoslavije. Stacionarno stanje v naši papirni industriji je posledica mednarodne povezanosti kartela papirnic.

V našem interesu je razvoj one lesne industrije, ki bo les predelovala. Les je postal važna industrijska surovina; naša industrija umetne svile naj bi temeljila na domačem lesu. Razvoj te industrije je vezan na velike kapitale, ki jih v Sloveniji ni. Privabljanje tujega kapitala pa je vprašanje naše politične moči; danes gredo tuji kapitalisti v južne pokrajine države.

Nadaljnje važne panoge industrije v Sloveniji so: kemična, pri kateri proizvajata naši največji podjetji pretežno za eksport, industrija kamna in zemljin, hrane in pijače, ki so namenjene predvsem domačemu konsumu; tujskoprometna industrija, ki pa za sedaj nima upanja na večji razvoj. Pred vojno močno razvita mlinarska industrija je v Jugoslaviji izgubila svoj razlog za obstoj.

Navedeni podatki se nanašajo na leta konjunktornega vzgona. L. 1933. je bila zaposlenost v Jugoslaviji najnižja. Porast zaposlenih, ki ga kažejo podatki, gre na račun konjunktornega poleta in šele od l. 1936. naprej na račun razvoja, torej izgradnje in razširjenja industrije.

Mnogo večji pomen, kot ga kažejo gornji podatki, pa ima industrija v formiranju narodnega dohodka in v izvozu. Vse cinitve narodnega dohodka Jugoslavije (Avramović, Naša poljoprivreda i naš nacionalni dohodak, Beograd 1938) se skladajo v tem, da delež industrije absolutno in relativno stalno krepko raste. V izvozu Jugoslavije so v letih krize nepoljedelski proizvodi zavzeli skoraj polovico izvoza.

II.

Zahteve predstavnikov slovenske industrije, kakor tudi predstavnikov industrije vse države bi bilo mogoče za vso dobo po l. 1918. najkrajše formulirati takole: država naj da industriji vso mogočo zaščito, naj pa ne postane podjetnica; z drugimi besedami — protekcionizem, ne pa etatizem. Vsa leta zahteva industrija visoko in stalno carinsko zaščito, znižanje davkov in socialnih dajatev (z označbo reforme delavskega zavarovanja), znižanje prevoznih tarif, elektrifikacijo, pospeševanje industrijskega izvoza v trgovinskih pogodbah. V zadnjih letih, ko je v vseh državah vedno močnejši protekcionizem okrepil stare in iznašel nove metode, zahteva jugoslovanska industrija pospeševanje industrijskega izvoza s premijami in izvoznimi krediti kakor sploh ceneno kreditiranje industrije s strani državnih bank. Z eno besedo: industrija zahteva od vlade vse gospodarskopolitične ukrepe, ki utegnejo industriji koristiti.

Vedno večja povezanost industrije z državno politiko, vedno večja odvisnost rentabilnosti industrije od političnih ukrepov sta dovedli jugoslovanske industrije do zahteve po gospodarskem in predvsem industrijskem načrtu. Razred, ki je bil (in je v glavnih kapitalističnih državah še danes) zagovornik liberalne gospodarske politike, je prvič izrekel zahtevo po industrijskem načrtu na občnem zboru Centralne industrijskih korporacij letos spomladi in jo nato ponovil na konferenci iste centrale avgusta na Bledu. Industrijski načrt naj bi privatni industriji podal točne smernice vladne politike ter ji v okviru tega načrta zagotovil rentabilnost. Djoka Čurčin, generalni tajnik CIK, je na blejski konferenci izjavil (citirano po Trgovskem listu l. 1938, št. 86): Privatni industriji pomeni industrijski načrt samo okvir gospodarskega načrta, okvir v katerem naj se uveljavi zasebna iniciativa. Želja industrije po industrijskem načrtu pomeni željo po omejitvi etatizma v industriji, torej po omejitvi delovanja državne industrije. Vlada naj pomore industriji do razmaha (t. j. naj ji zajamči dobičke), naj pa ne bo v njej zainteresirana. Dr. Golia, tajnik Zveze industrijcev dravske banovine, je zahtevo po industrijskem načrtu preciziral še takole (Trgovski list l. c.): Industrijski načrt naj da jasne smernice, katere industrije naj se ustanove ali razširjajo, kje naj se ustanove in kakšno naj bo njih razmerje do tujega kapitala.

Slovenska industrija je morala poleg zgoraj naštetih splošnih interesov industrije vse države zagovarjati še posebne slovenske interese; morala je kmalu spoznati, da je, kot vsa prečanska industrija, v državi zapostavljena. Zveza industrijcev v Ljubljani, predstavnica slovenske industrije, je l. 1926. prvič protestirala proti „demontažni“ politiki, katere sredstva so bila poleg neposrednega pritiska na podjetja, močnejši davčni vijak, težave pri državnih dobavah, enostranska kreditna politika Narodne banke, porazdelitev industrijskih con po zakonu o inspekciji narodne obrambe, nižje mezde v južnih pokrajinah države. Slovenija je dobila l. 1936. 8'2%, l. 1937. 7'3% eskontnega kredita Narodne banke, dočim odpada na Srbijo samo stalno skoraj polovica kredita. Ker se porabi kredit Narodne banke skoraj izključno za trgovino in industrijo, je pač razmerje podeljenih kreditov kričeče. To nesorazmerje je pred krizo pomenilo za slovensko industrijo breme, ki ga je morala plačati industrija bankam za višje obresti, v krizi pa je pomenilo čisto nemožnost priti do kredita. Dočim uživa v Srbiji kredit Narodne banke čez 2000 tverd, ga uživa v Sloveniji okrog 170, pri čemer je poudariti, da Narodna banka v Sloveniji ni imela izgub, v Srbiji pa velike. — Ker slabé višje mezde v Sloveniji (ki so pa še vedno čisto pod eksistenčnim minimumom) konkurenčno sposobnost slovenske industrije (zlasti v tekstilni industriji), si je slovenska industrija prva prizadevala, da se uzakonijo v vsej državi enotne minimalne mezde. S to zahtevo ni uspela slovenska industrija niti v državnem predstavištvu industrije. Lani izišla uredba o minimalnih mezdah še nadalje omogoča veliko diferenciranje mezde po banovinah.

Slovenska industrija se je pač borila proti centralizmu z istimi metodami in s sličnimi drobnimi uspehi kot slovenska meščanska politika sploh. Dosledne linije proti centralizmu, ki ga je ozko in nenačelno nazvala demontažno politiko, ni zavzela.

III.

Industrijska politika vseh beograjskih vlad se je v znatni meri razlikovala od smernic privatne industrije, saj je državna politika zastopala še druge interese kot samo interese privatnega kapitala. Dasi so bili vplivni kratkovidni interesi veleposrednikov z razširjenimi gesli, da industrijska zaščita le škoduje poljedelstvu, je vendar od vsega početka prevladovala v državni politiki smer industrijskega protekcionizma, ki je l. 1925. dala vsej naši industriji takrat najvišjo

carinsko tarifo v Evropi. Domači industriji dajeta dalje upoštevno zaščito pri državnih dobavah zakon o državnem računovodstvu in obrtni zakon.

Kot v vseh državah, ki se danes industrializirajo, sta tudi Jugoslaviji za industrializacijo spričo pičlega domačega kapitala na razpolago dve poti — ustanavljanje industrij s tujim kapitalom in ustanavljanje industrij s strani države, po potrebi z večjo ali manjšo udeležbo tujega kapitala. Jugoslovanske vlade so ubrale obe poti.

Večino velikih novih industrij v Jugoslaviji je ustanovil tuji kapital, ki je tudi privedel, često brez potrebe, tuje strokovne moči. Po podatkih prof. Vladimirja Rozenberga (Privredni pregled l. 1936, št. 54—55, l. 1937, št. 1—7) je tuji kapital v glavnici in kreditih naše industrije udeležen takole:

v kemični industriji s	25 %
v rudarstvu s	19'2%
v metalurški industriji s	16'5%
v lesni industriji s	15'7%.

Po podatkih Trgovskega tovariša (l. 1938 št. 5—6) sta lani nemški in angleški kapital investirala v jugoslovanske rudnike po 120 milijonov din; angleške naložbe v Jugoslaviji so znašale po istih podatkih ob koncu lanskega leta čez milijardo din in so dosegle francoske. Pri Rozenbergovih podatkih je treba upoštevati dvoje. Prvič so podatki zbrani na temelju bilanc; dejanska udeležba tujega kapitala bo gotovo mnogo večja. Drugič pa je tuji kapital udeležen ravno v največjih, torej vedno najdonosnejših podjetjih. Elektrarne v lasti tujega kapitala predstavljajo 4% elektrarn v Jugoslaviji, a proizvajajo 44% električne energije. V lesni industriji je tuji kapital udeležen v 32 od 109 delniških družb te stroke, a denarna sredstva teh 32 delniških družb tvorijo 65% sredstev družb v stroki. Svoje dominantno stališče si je tuji kapital še okrepil z združevanjem v kartele (sladkorna, cementna industrija) in koncerne (lesna industrija je združena v dva koncerna s sedežem v Ženevi). Prednost tujega kapitala obstoji dalje v njegovi obilnosti in cenenosti; ta prednost je še mnogo večja, odkar je zašlo jugoslovansko denarništvo v krizo.

Tuji kapital je privabljal s carinsko zaščito in ceneno delovno silo zvezana možnost velikih zaslužkov. V posameznih panogah so še posebni razlogi, tako v rudarstvu in lesni industriji pridobivanje surovin za inozemske koncerne (te plasmane je nazval Bičanić kapitalističnokolonialni sektor v hrvaškem gospodarstvu), v tekstilni industriji možnost prenosa lastnih inštalacij iz propadajočih industrij v inozemstvu.

Za Slovenijo niso podatki o udeležbi tujega kapitala v industriji znani razen za kemično industrijo (Fakin, Kdo je gospodar kemične industrije v Sloveniji, Sodobnost l. 1937., št. 7—8), kjer je bil tuji kapital udeležen v glavnici s 85%. Vendar bo na splošno odstotek tujega kapitala v slovenski industriji manjši kot v ostali državi, če računamo kot tuje kapitaliste samo tuje državljane. Če pa jim prištejemo še tujce po narodnosti, bi bil odstotek porazen. Niti eno veliko industrijsko podjetje ni v slovenskih rokah!

Država pa je tudi sama ustanavljala državna podjetja; da naštejemo le najvažnejša. Država je lastnica najboljših gozdov v državi in sicer ji pripada 62% vseh gozdov v Bosni in 11% v Hrvatski; dohodki gozdov so znašali po podatkih zaključnih računov državnih dohodkov in izdatkov v konjunktorno značilnih letih: 1928./29. 175 milijonov din, 1932./33. 57 milijonov din in 1936./37. 87 milijonov din. Glavno državno lesno podjetje lesne stroke, Šipad, je postalo po fuziji s Krivajo in tvornico celuloze v Drvarju eden največjih lesnih koncernov v Evropi. — Do-
hodki državnih rudnikov so znašali po računih državnih dohodkov in izdatkov v letih od 1924./25. do 1936./37. čez 4 milijarde din.

Svoja podjetja forsira država brez ozira na trenutno rentabilnost; investicije se vrše tudi iz sredstev državnega proračuna.

Poleg tega in predvsem pa je za nas važno, da se nahaja le nekaj državnih podjetij na slovenskem ozemlju. Navajamo število zaposlenega delavstva v tobačni industriji:

	pri OUDZ	pri Suzorju
l. 1934.	927	7598
l. 1935.	926	7527
l. 1936.	901	10.374
l. 1937.	808	12.306

V investicijskem programu so pač določene velike investicije v pokrajinah južno od Save, nobenih pa v Sloveniji. Po istem načinu se počasi demontirajo železniške delavnice v Mariboru, razširjajo, odnosno grade pa v Nišu in Kraljevu. V Kraljevu se razen tega gradi tvornica lokomotiv, za katero so doslej znesle investicije čez 100 milijonov din. Država je dalje kupila in razširja industrijo aeroplanskih motorjev v Rakovici pri Beogradu. Državna podjetja se v zadnjih letih komercializirajo, zavzemajo obliko delniških družb, katerih glavni delničar so ministrstva in državne banke. Doslej so bila radi strožje kontrole v sklopu državnega gospodarstva, kar pa ni moglo preprečiti zlorab.

Najvažnejše državno podjetje pa je letos junija ustanovljeni vertikalni koncern „Jugoslovansko jelko“, d. d. v Sarajevu, z ogromnim kapitalom 600 milijonov din. Država je dala kot apor železni rudnik in topilnice v Varešu, premogovnik v Brezi in železarno v Zenici, v katero je bilo zadnja leta investiranih iz sredstev državnega budžeta čez 200 milijonov din. S tem je država nastopila kot nosilec industrializacije v težki industriji, ker privatni kapital tega ni zmogel. Domači kapital je bil preslab, da bi osnoval podjetje, čigar produkcija bo vsaj v začetku presegala domačo porabo. Vlada pa smatra, da bo domača produkcija kovin pospešila razvoj jugoslovanske metalurgične industrije ter s tem omogočila industrializacijo tudi v teh, važnejših strokah industrije. V ta namen je v zadnjih letih podelila tudi vrsto važnih koncesij velikim podjetjem tujega kapitala in sicer rudniku bakra v Boru za rafiniranje bakra (Bor se je zavezal rafinirati 20.000 ton bakra letno), rudnikom Trepča za zgraditev topilnice cinka v Šabcu (dasi je državna cinkarna v Celju) in zgraditev topilnice svinca v Zvečanu (dasi je topilnica svinca v Mežici). Dalje je podelila posebne ugodnosti domači družbi, ki je zgradila tvornico aluminija v Lozovcu. Produkcija naštetih kovin bo znašala mnogo več kot trenutno znaša potrošnja v državi. Podjetja niso bila pripravljena pridobivati kovine v državi brez koncesij, ker se kovine na svetovnem trgu prodajajo znatno težje kot rude.

Po intencijah vlade pomenja pridobivanje kovin uvod v novo dobo industrializacije Jugoslavije. Za Slovenijo pomeni nadaljnji prenos gospodarske moči v Srbijo in Bosno.

* * *

Ob dvajsetletnici industrializacije lahko ugotovimo, da je bila slovenska industrializacija pičla; z izjemo tekstilne industrije ni dosegla velikih uspehov. Tudi izgledi za nadaljnjo industrializacijo niso rožnati. Po eni strani preskakujejo stare velike industrije imperialističnih držav tudi naše visoke carinske bariere, po drugi strani pa postaja državna industrijska politika vedno odločnejša za usodo industrijskih podjetij. Sprememba v notranji politiki utegne pač izboljšati slovenski industriji marsikatero ugodnost; ob spremembi notranje politike bi nastopila tudi banovina kot nosilec industrializacije. Toda s tem še ne bi industrializacija zavzela onega obsega, ki bi bil potreben za zaposlitev vsega previška

delovne sile. Zato govore poleg dosedanjega poteka industrializacije še zunanje-politični razlogi. Za nas je postal odločujoče važnosti nemški imperializem v čigar načrtu je gospodarstvo z velikim prostorom (Großraumwirtschaft), v katerem naj bi prišlo do gospodarske spojitve industrijske Nemčije s surovinsko in prehranitveno bazo v agrarnih državah južnovzhodne Evrope. Slovenija pa je v zunanje-političnem pogledu še posebej eksponirana.

J. Flerè.

Likovna umetnost

Prizven in privid*

Cézanne in njegovi nasledniki so poudarili pri likovnem umetniškem izražanju predvsem razumsko obdelavo barve in oblike slikanih predmetov. Ker pa je pod vrhno plastjo razumskega dojemanja v tvorčevi duši še več plasti, so začutili predvsem čustveno posebej razviti umetniki, da v delu Cézannovih naslednikov ni tistega, kar bi njihovo delo približalo gledalcu. Bili so jim enostranski, samo razumsko — čutni. V svojih delih so hoteli zajeti vse odseve človeške duše in začeli so iskati novo likovno snov, ki bi odražala vsa gibalna človeške duše: sklepajoči razum ter podzavest z njenimi prizveni i pretvarjanji. Tako izražanje so imenovali nadrealizem — surréalisme, ker je po njihovi veri to najpopolnejši odsev umetnikovega doživetja, ki je zajelo vso človeško dušo in vse njeno likovno izražanje. Nadrealizem skuša doseči objektivni likovni izraz slikarjevega jaza, kar je povedal že Delacroix, ko je skušal orisati naloge likovno umetniškega izražanja: „Ves vidni svet je skladišče slik in znakov, katerim določa domišljija mesto in relativno vrednost. Je to neke vrste paša, ki naj jo domišljija prebavi in pretvori. Vse človeške možnosti morajo biti podrejene domišljiji, ki jih zahteva vse hkrati.“

Nadrealisti niso iskali novega pojmovanja barve in prostora, sliki so dali le nove snovi. Do impresionizma je bilo likovno izražanje povezano s pripovedno vsebino in naslikani predmeti so bili zbrani po navodilih zgodbe, ki naj bi jo ilustrirali. Impresionizem je likovno pripovedko odvrget, ker je prvina, ki je bila privzeta iz leposlovja, sliki tuja. Zev, ki je nastala s tem, so skušali slikarji zazidati z umišljeno simboliko, ki naj bi jo prikazani predmeti izražali z barvo in črto. Toda tak simbol je bil na sliko prenesen iz miselnih spekulacij, zato ni živel iz predmeta samega in je ostal sliki tuj. Nadrealizem pa hoče utrjevati le tiste simbole, ki jih sproži v naši duši vidni dražljaj predmetov. Ti simboli ne živijo v zavestnih plasteh človekovega razuma, temveč v onih globinah, ki se le včasih prikažejo na površje naše zavesti. Šele zadnja desetletja so razbila vero v celoto človeške duše in parapsihologija skuša razložiti podtalne tokove podzavesti in njenih predstav, ki jih ne urejajo zakoni razuma, temveč nastajajo po drugotnih, slučajnih sorodnostih predmetov. Podzavest se do neke mere uveljavlja v zavestnem življenju, kakor samogibno risanje, asociacija in stapljanje bitno različnih predmetov v nove organizme. O bolnem poudarku podzavesti pri jasnovidnosti, histeriji, obsedenosti, paranoji in sl. ne bomo govorili. Samo likovno se oglašajo podzavest pri samogibnem risanju. Težko je najti človeka, ki bi mislil težke misli in imel pred seboj list papirja, v roki pa

* Glede te vrste člankov in umetniških prilog pripominjamo vnovič: Klub neodvisnih umetnikov bo v teku leta izpovedoval v naši reviji svoje nazore in težnje. Vsakokratne umetniške priloge se bodo tikale izključno le posameznih člankov Kluba neodvisnih umetnikov. Poleg tega pa bomo — v večjem obsegu kot doslej — poročali o vseh važnejših dogodkih v umetniškem življenju pri nas.